Gyarmati István
Miért állunk vesztésre Afganisztánban?

Mert vesztésre állunk. Nem elsősorban katonailag – bár úgy is, hiszen Henry Kissinger klasszikus mondása szerint a reguláris hadsereg veszít, ha nem győz, a gerillahadsereg győz, ha nem veszít.

A helyzet értékelése azonban azt mutatja, hogy nemhogy nem győz a reguláris hadsereg (a NATO és a vele úgy-ahogy szövetséges afgán hadsereg), de inkább vesztésre áll. A fő baj, és a katonai helyzet többé-kevésbé ennek függvénye, hogy politikailag is veszítünk. Hogyan is jutottunk ide és mit tehetünk azért, hogy belátható időn belül, viszonylag elfogadható helyzetet hagyva hátra kivonhassuk csapatainkat Afganisztánból?

A probléma már a művelet elindulásakor kezdődött. Bár a beavatkozás indítékai, a terroristák bázisának felszámolása valóban indokolttá tették a háborút és az abban való magyar részvételt – ehhez kapcsolódva az afganisztáni társadalmi-politikai rendszer gyökeres megváltoztatása nemes, de irreális célkitűzésnek bizonyult. Ma ezt már könnyebb kijelenteni és megérteni, mint 2001-ben volt – bár a vita a talibánhoz hasonló rendszerek elleni fellépésről, a demokratizál(ód)ásról és annak kívülről történő segítéséről ma is folytatódik és még sokáig folytatódni fog –, de el kell ismernünk, hogy amikor ez a kérdés először vetődött fel, könnyen eshettünk abba a hibába, hogy azt gondoltuk, a terrorizmus felszámolása együtt kell járjon az ország teljes demokratizálásával.

A fenyegető kudarcnak számos oka van:

1. Helytelen helyzetértékelés és kezdettől rossz célok. Az afganisztáni beavatkozás eredeti célja az volt, hogy felszámolja az al-Kaida bázisait. Sajnos nem sikerült a talibán vezetést leválasztani Bin Ladenről, ezért a rezsim megdöntése is legitim cél volt, különösen, mivel a talibán rezsim az akkori világ egyik legborzalmasabb rendszerét valósította meg. A könnyű(nek látszó) siker és az a kétségtelenül helyes felismerés, hogy a globalizáció előbb-utóbb kiköveteli a zárt társadalmak nyitását, elhamarkodott következtetéseket eredményezett: modern, demokratikus állam kialakítása lett a cél. Ez pedig Afganisztánban sem akkor, sem most nem lehetséges rövid időn belül. A reális rövid és középtávú célkitűzés egy stabil (kon)föderáció lett volna – és ma is ez –, továbbá haladás az általános emberi jogok területén, és a talibánok helyettesítése egy mérsékelt iszlám állammal, amely nem destabilizálja a környezetét.

2. Katonák kényszerzubbonyba bújtatása – „közvélemény” és „ENSZ-fetisizmus”: Afganisztánban is elkövettük azt a hibát, amelyet azóta is többször megismétlünk (legutóbb Líbiában), hogy a média és a közvélemény nyomásának engedve olyan korlátozásokat kényszerítünk a katonákra – nemcsak a magyarokra gondolok, hanem általában a harcokban részt vevőkre –, amelyek szinte lehetetlenné teszik a hadműveletek sikeres végrehajtását. Nem lehet háborút viselni áldozatok nélkül. Amikor az áldozatok elkerülésének egyébként nagyon is helyes célja a fő szempont, amit a parancsnoknak figyelembe kell vennie, az többnyire kudarcra ítéli a műveleteket.

3. Európaiak „elkényelmesedése”: a társadalom egyre inkább kiiktatja az erőszakot mint a konfliktusmegoldás eszközét, míg nemzetközileg egyre többször kényszerülünk alkalmazni, s képtelenek vagyunk ezt az ellentmondást kezelni. Ezért Európában (kevés kivétellel) rendkívül nehéz a közvélemény támogatását megnyerni egy külföldi katonai intervencióhoz, s ennek sokszor az az ára, hogy a korlátozások előrevetítik a kudarcot – a jóslat önbeteljesítővé válik.

4. Megbízhatatlan és korrupt afgán partnerrel szövetségben harcolunk – illetve újra és újra kérdéses, mennyire szövetséges is az afgán partner –, ami tovább diszkreditálja céljainkat és fokozottan ellenünk fordítja az amúgy sem barátságos afgán közvéleményt. Gyakorlatilag néma cinkosok vagyunk választási csalásban, rendszerszerű korrupcióban – legalábbis az afgánok többségének szemében.

5. Rossz stratégiát választottunk: az „ész és szív” megnyerésére irányuló elképzelés (hearts and minds) hibás és megvalósíthatatlan. Ezt kizárólag a belső erők tudnák megtenni, de azok a fentiek miatt abszolút alkalmatlanok erre. Így a mi erőfeszítéseink is kudarcra vannak ítélve.

Mégis mit lehetne tenni? A mai szakaszban már nagyon keveset. S azon sem érdemes siránkozni – majd a történészek talán levonják a megfelelő tanulságokat –, hogy hogyan lehetett volna jól csinálni (mert lehetett volna). Ma már csak egy nagyon minimalista cél reális, s annak is mindennap csökkennek az esélyei.

Kezdetnek abba kellene hagyni a sikerpropagandát. Ha azzal akarjuk előkészíteni a 2014-es kivonulást, hogy addig megpróbáljuk elhitetni saját magunkkal, hogy az „elért sikerek” azt megalapozzák, nagy (bocsánat) pofára esés lesz a vége. Mert nincsenek lényeges sikereink. Az erőszak fokozódik, kevés helyi siker mellett az ellenség egyre nagyobb befolyásra tesz szert mind területileg, mind tartalmilag (l. még a minap végrehajtott kabuli akciókat), a talibánokkal folytatott tárgyalások (bár semmit se tudunk róluk konkrétan) úgy látszik, nem vezetnek sikerre. Miért is vezetnének? Miért is kötne egy győzelemben joggal reménykedő erő kompromisszumokat?

Másodszor, egy bátor húzással le kellene cserélni afgán partnereinket, de legalábbis abbahagyni a korrupt rendszer támogatását. Amíg úgy látszik (s ez az igazság is), hogy a rendszert kizárólag a mi katonáink és pénzünk tartja hatalmon, reménytelen minden erőfeszítés az afgánok megnyerésére.

Azt is fel- és el kellene ismernünk, hogy nem mindenki terrorista, aki ellenünk harcol. Afganisztánban szabályos gerillaháború folyik, nem terroristaellenes hadjárat, aminek egész mások a szabályai. A terrorizmus csak igen kicsi része az afganisztáni problémának, de amíg mindenkit terroristának bélyegzünk, nem lehetséges leválasztania a talibán „szabadságharcosokat” a valódi terroristákról. Így annak se lenne akadálya, hogy mi tárgyaljunk közvetlenül a talibánokkal – ahogy Henry Kissinger tette a vietnamiakkal –, azaz nem azok „tárgyalnának” (a jelenlegi afgán vezetés, amely egyébként éppen minap jelentette ki, hogy feleslegesek a tárgyalások), akiknek bármilyen megegyezés a végét jelentené.

Le kellene számolni azzal az illúzióval is, hogy a fő probléma az afgán biztonsági erők nem megfelelő létszáma, kiképzettsége és felszereltsége. A fő probléma a lojalitásuk, és azt nem lehet jobb kiképzéssel, felszereléssel stb. megszerezni. Jó esély van rá, hogy (ismét) saját ellenségeinket szereljük fel és képezzük ki.

Ha sikerülne egy az afgánok számára a jelenleginél elfogadhatóbb átmeneti kormányzat létrehozása, amely hitelesebben tárgyalhat a talibánokkal, akkor meg lehetne fogalmazni azokat a minimális elvárásokat, amelyek teljesülése esetén (úgy csinálhatnánk, mintha) emelt fővel vonulhatnánk ki Afganisztánból. Az az Afganisztán, amely kivonulásunk után hátramarad, nem egy centralizált, szekuláris, modern állam lesz. Ha annyit sikerülne elérnünk, hogy kialakuljon egy laza „szövetség", amelyben a helyi erők viszonylag szabadon kormányoznák az általuk ellenőrzött területet, a központi kormány pedig a legfontosabb tevékenységekre terjesztené ki hatalmát, egy életképes állam jöhetne létre. Ez az állam minimális garanciákat kellene adjon az alapvető emberi jogok tiszteletben tartására is. Ez ma talán még reális cél. Holnap már nem lesz az.

(Első közlés: *Népszabadság,* 2011. október 5.)